

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ DİNLEDİĞİNİ ÖZETLEME BECERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Yusuf DOĞAN

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim
Fakültesi, ydogan@gazi.edu.tr

Hüseyin ÖZÇAKMAK

Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, h.ozcakmak@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada, Türkçe öğretmeni adaylarının bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinleri özetleme durumları ele alınmıştır. Çalışma, 2013-2014 eğitim ve öğretim yılında Gazi ve Mustafa Kemal Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nde öğrenim gören 202 dördüncü sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Öğrenci özetleri, başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgiye yer vermeme, tutarlı yazma ve kısaltma açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca özetler; metin türü, cinsiyet, üniversite ve öğretim türü değişkenleri açısından da ele alınmıştır. Bu amaçla bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinlerin her biri için ölçüt özet oluşturulmuş; analizler, araştırmacı tarafından geliştirilen "Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği" kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin genel olarak vasatın üstünde bir başarı gösterdikleri belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının; başlık yazma, metin dışı bilgiye yer vermeme, tutarlı yazma ve kısaltma stratejilerini başarılı bir şekilde kullanabildikleri; bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme ve önemsiz bilgiyi silme stratejileri konusunda yeterince başarılı olamadıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin, tartışmacı metni özetleme konusunda, bilgilendirici ve öyküleyici metinlere göre daha başarılı oldukları tespit edilmiştir. Çalışmada cinsiyet değişkeni açısından kızların, üniversite değişkeni açısından ise Gazi Üniversitesi öğrencilerinin daha başarılı oldukları belirlenmiştir. Öğretim türü bakımından ise birinci ve ikinci öğretim öğrencileri arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinleme Eğitimi, Dinlediğini Özetleme Becerisi, Özetleme Stratejileri.

EVALUATION OF PRE-SERVICE TURKISH LANGUAGE TEACHERS' SUMMARIZING SKILLS FOR THE TEXTS LISTENED

Abstract

In this study, pre-service Turkish language teachers' conditions of summarization of informative, narrative and argumentative texts were investigated. The study was performed with 202 students studying at the fourth grade of Turkish Language Education department at Gazi University and Mustafa Kemal University. Students' summaries were evaluated in view of writing title, using perspective in a correct way, using mode of expression properly, deciding on important information, erasing unimportant information, not including a non-textual information, coherent writing and abridgment. In the study, student summaries were also studied in view of variables such as type of text, gender, university and type of instruction. With this goal, criterion summary was created for each of the informative, narrative and argumentative texts, and analyses were carried out via "Summarizing Strategies Scoring Scale" developed by the researcher. As a result of the analyses, it was found out that the students generally performed success over mediocre scores. It was concluded that while they used strategies such as writing title, not including non-textual information, coherent writing and abridgment successfully, they were not successful enough to use strategies such as using perspective in a correct way, using mode of expression properly, deciding on important information and erasing unimportant information. It was revealed that the students were more successful in summarizing argumentative texts when compared to informative and narrative texts. It was also found that females, in terms of gender variable, and Gazi University students, in terms of university variable, were more successful. Furthermore, with respect to the type of instruction, there was no significant difference among the daytime and evening education students.

Key Words: Listening Education, Summarizing Skills for the Texts Listened, Summarization Strategies.

*Bu çalışma, "Üniversite Öğrencilerinin Not Alarak Dinlemede Özetleme Stratejilerini Kullanma Becerileri" adlı doktora tezinin verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Giriş

Özetleme, Türkçe Sözlük'te "Bir yazı veya sözü daha öz sözle anlatmak, özünü vermek, kısaltmak, hülasa etmek" (TDK, 1998: 1746-1747) şeklinde tanımlanmıştır. Ülper ve Karagül (2011: 145) özetlemeyi, bir metni o metnin önermelerine dayanarak birtakım bilişsel işlemler sonucunda daha kısa bir biçime sokma, diğer bir deyişle ondan yeni bir metin oluşturma işlemi olarak ifade etmiştir. Karaalioğlu'na göre ise (1978: 153) özet, bir sözün ayrıntısız ve kısaca anlatılan biçimi; en önemli ve en işe yarar parçasıdır.

Özetleme ve not alma birbirlerini tamamlayan iki aşamadır. İkinci aşamayı oluşturan özetleme bir anlamda, not alma aşamasında okunan ya da dinlenen materyallerden alınan notların temize çekilmesi olarak düşünülebilir. Özetleme aşamasında, alınan notların düzenlenmesi, fazlalıkların atılması ve yapılan kısaltmaların, kullanılan sembollerin anlamlandırılması söz konusudur. Metin düzeyinde olmayan notlar bu aşamada metne dönüştürülür.

Çoğu yazılı anlatım türü, içerik ve yapının dikkatli ve ayrıntılı olarak planlanmasını, ana fikirlerin oluşturulmasını gerektirmektedir. Fakat özetleme, ana metne, kaynağına bağlı olarak temellendirilir (Anderson, Hidi ve Babadoğan, 1991: 587). Diğer bir ifadeyle özet metin, bir metni, sübjektiflikten uzak, orijinal metne bağlı olarak yeniden yazma faaliyetidir. Metnin özet olarak yazıya dökülmesi için düşüncelerin düzenlenmesi ve yapılandırılması gerekmektedir. Bunun için, metnin çok iyi okunup/dinlenip anlaşılmasına, sonrasında anlaşılana öz bir biçimde anlatılmasına ihtiyaç vardır. Anlatımın bu amaca uygun olabilmesi için de özet metinlerin birtakım kurallar çerçevesinde oluşturulması gerekmektedir.

Özetleme konusunda çeşitli stratejiler ortaya atılmıştır. Bu stratejilerin en bilineni, van Dijk ve Kintsch (1983) tarafından ortaya atılan *Büyük Ölçekli Yapı Modeli*'dir. Özetlemenin nasıl yapıldığı sorusuna en dolaysız şekilde yaklaşan bu modelde *büyük ölçekli yapı*, metnin temelinde yer alan önermelerin birbiriyle olan sistematik ilişkisini ifade etmektedir. Metinde yer alan önermelerin ilişkisel boyutları ise birtakım kurallar yoluyla ortaya çıkarılmaktadır. *Büyük ölçekli yapı kuralları* olarak adlandırılan bu kurallar *silme*, *genelleme* ve *yapılandırma*dır. Metnin büyük ölçekli yapısı, metne bu kuralların uygulanmasıyla belirlenmektedir. Buna göre *silme*, sonradan gelen önermenin doğrudan ya da dolaylı olarak önceki önermelerle açıklanamaması durumudur. *Genelleme*, önermelerin yakın nitelikli bir üst önerme ile ifade edilmesi; *yapılandırma* ise metnin, metinde yer alan genelleşmiş ifadelerden yola çıkılarak yorumlanmasıdır (Çıkrıkçı, 2004: 21). O hâlde özetleme, metinlerde yer alan önermelerin silme, genelleme ve yapılandırma stratejileri kullanılarak büyük ölçekli yapılara dönüştürülmesini ifade etmektedir.

Hare ve Borchardt (1984) özetleme stratejilerini; kapsayıcı kavram kullanma, paragraftan konu cümlesi seçme, gereksiz ayrıntıları silme, kapsayıcı paragrafı bulma ve özeti düzenleme olarak belirlemiştir. Kintsch (1990) ise özetleri; *genelleştirme*, *detaylandırma*, *yeniden düzenleme* ve *bağlantı kurma* olmak üzere dört tür strateji açısından değerlendirmiştir. Ateş (2006) öyküleyici metinlerin özetlenmesi konusunda birtakım kriterler belirlemiştir. Bu kriterler; başlık yazma,

giriş cümlesini uygun şekilde düzenleme, cümleler arasında kip uyumunu sağlama, konuya bağlı kalma, ana fikre ve onu destekleyen anahtar kelimelere yer verme, yardımcı fikirlere yer verme, özgün ifadeler kullanma, bilgi hatası yapmama, gereksiz ayrıntıları çıkarma, orijinal metinden kısa olma, imlaya uyma ve sayfayı düzenleme şeklindedir.

İdris, Baba ve Abdullah (2007) öğrencilerin özetleme yaparken kullandıkları stratejileri; gereksiz bilgileri çıkarma, cümle birleştirme, konu cümlesini seçme, söz dizimini değiştirme, başka sözcüklerle yeniden ifade etme, genelleme ve keşfetme olmak üzere 7 başlık altında ele almıştır. Çıkrıkçı'ya göre (2008: 29) özetleme stratejileri; doğrudan alıntı, alıntı, genelleme ve ekleme başlıklarından oluşmaktadır. Ona göre, *doğrudan alıntı*, kaynak metindeki önermelerin hiçbir değişikliğe uğramadan özet metne kopyalanması; *alıntı*, kaynak metindeki önerme gruplarının kimi birimlerinin (bağlaçlar, sözcük ve sözcük grupları) silinmesi yoluyla daraltılarak özet metne aktarılmasıdır. *Genelleme* kaynak metindeki bir ya da birden çok önermenin düşünsel çatısının korunarak özet metne yeniden üretme yoluyla genellenerek aktarılması; *ekleme* ise özet metinde, kaynak metindeki önerme gruplarına bazı birimlerin (bağlaçlar, sözcük ve sözcük grupları vb.) eklenmesidir.

Yukarıda sıralanan çalışmalar incelendiğinde, çalışmalarda farklı sayıda özetleme stratejisinin ele alındığı görülmektedir. Çalışmalarda kullanılan özetleme stratejilerinin sayıca değişiklik göstermesinde, konunun dar veya geniş bir açıyla değerlendirilmesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmamızda stratejilerin tespit edilmesi sürecinde literatür gözden geçirilmiş ve “başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgiye yer vermeme, tutarlı yazma ve kısaltma” unsurları özetleme stratejileri olarak belirlenmiştir. Bu stratejiler tek tek ele alınarak açıklanmıştır.

Başlık Yazma

Başlık, en genel anlamıyla metnin adıdır ve metinde anlatılan konu hakkında önceden bilgi vermek amacıyla oluşturulur (Gökşen, 1969: 38). Başlık, paragraflarda vurgulanan anahtar kelime ve kavramları kapsar, konunun hangi bakış açısıyla ele alındığı hakkında bir fikir verir. Yazının başlığıyla ana düşüncesi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır (Gariboğlu, 1974: 141).

Özet, yeniden yazılan değil, daha önceden oluşturulmuş bir metindir. Bu nedenle özet metne kişisel düşünceler katılmamalı, orijinal metinde yer alan başlık özette aynen muhafaza edilmelidir. Çünkü başlık, bir anlamda metnin özetidir.

Bakış Açısını Doğru Kullanma

Bakış açısı, bir metinde yazar veya anlatıcının ele aldığı konuya mesafesiyle ilişkilidir. Bir olay veya durumun kim tarafından anlatıldığı bakış açısı ile ilgilidir (Yakıcı, Yücel, Doğan ve Yelok, 2008: 68). Hemen hemen her metinde bir bakış açısı bulunmaktadır (Akbayır, 2006: 286-288).

Bakış açıları; hâkim, gözlemci, tekil ve çoğul bakış açıları olarak sınıflandırılabilir. Buna göre hâkim bakış açısı, temel karakteri itibarıyla her şeyi bildiği için, yazara geniş imkânlar sunar. Gözlemci bakış açısında, olayların akışına müdahale etmek değil, olan biteni gözlemek amaçlanır (Tekin, 2006: 50-52). Tekil bakış açısı otobiyografik yöntemin hâkim olduğu bakış açısıdır ve kahraman-anlatıcı olarak da adlandırılır (Aktaş, 1984: 100). Çoğul bakış açısında ise metin farklı kişilerin bakış açılarından anlatılır (Tekin, 2006: 56).

Metinler farklı bakış açıları ile yazılmış olabilir. Ancak özetleme, hâkim bakış açısıyla yapılmalıdır. Böylelikle hem anlatımda birlik sağlanmış hem de metin daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmış olacaktır.

Anlatım Kipini Doğru Kullanma

Sözlü ya da yazılı anlatılar, asıl değerlerini zamanla bulmakta, zaman içinde idrak edilmektedirler. Anlatıların, içlerinde belli belirsiz bir zaman bulundurması bu nedendir (Tekin, 2006: 110). Ancak anlatılarda zamanlar tek başlarına yer almaz. Metinde yer alan olay ve durumların ne zaman gerçekleştiğinin yanı sıra hangi duyguları yansıttığı da önem kazanmaktadır. Bu nedenle zaman kavramını da kapsayan kip kavramı ortaya atılmıştır.

Özetlemede kullanılacak kip konusunda herhangi bir zorunluluk yoktur. Ancak özetlerin geniş zaman kipleri kullanılarak oluşturulması konusunda fikir birliği vardır (Gökşen, 1969; Gariboğlu, 1974; Yörük, 1987; Özdemir, 1992; MEB, 2005; Güneş, 2007; Güneş, 2013). Geniş zaman, özetleyen kişinin metne daha geniş bir açı ile bakmasına imkân tanıyarak ona kolaylık sağlamaktadır.

Önemli Bilgiyi Seçme

Özet çıkarma, bir bilgi ya da olayın en önemli yönlerini yazmaktır (Par, 1983: 370; Duffy, 2009: 166). Bu yönler metin türlerine göre değişiklik göstermektedir. Önemli unsurlar bilgilendirici metinlerde; konu, ana fikir ve yardımcı fikirler arasından seçilirken öyküleyici metinlerde, kişi, zaman, mekân, olay ve sonuç içinden belirlenebilmektedir. Tartışmacı metinlerde ise seçim; veri, iddia, karşı iddia, çürütme gerekçeleri, destek gerekçeleri ve sonuç göz önüne alınarak yapılabilmektedir (Karadağ, 2011: 159). Özetleme bu unsurlara göre yapılmalı, özet gereksiz bilgilerden arındırılarak metnin önemli unsurları tespit edilmelidir.

Önemsiz Bilgiyi Silme

Özetlemede, önemli bilginin seçilmesi kadar dikkat edilmesi gereken bir başka husus da önemsiz bilginin silinmesidir. Bu, öğrencinin neyin önemli neyin önemsiz olduğu konusunda bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Önemsiz bilginin özete dâhil edilmemesi gerekir. Özet yazan kişinin yapması gereken şey, orijinal metindeki önemli ve önemsiz bilgileri ayırt etmek, asıl metni, anlamını koruyarak uygun içerik ve biçimle yeniden ifade etmektir (Dilidüzgün ve Genç, 2014: 89).

Özetleme sırasında önemsiz bilgilerin özet metne alınmaması konusunda olabildiğince dikkat edilmelidir. Aksi takdirde, ortaya çıkan metnin özet olarak ifade edilmesi mümkün olmayacaktır. Özette fazla miktarda önemsiz bilgi bulunması,

odak noktanın kaymasına neden olacağı için metnin anlaşılmasını olumsuz yönde etkileyecektir.

Metin Dışı Bilgiye Yer Vermeme

Önemsiz bilginin silinmesi kadar önemli olan bir diğer konu da özetle metin dışı bilgiye yer verilmemesidir. Orijinal metinde yer almayan hiçbir bilgi özetle olmamalıdır. Aksi hâlde özetin, okuyucu tarafından orijinal metnin bir yorumu şeklinde algılanması muhtemeldir. Bu durumun önüne geçebilmek için özetleme sırasında metne bağlı kalınması, metinle ilgisi olmayan hususlara ve kişisel fikirlere özetle yer verilmemesi gerekir.

Tutarlı Yazma

Özet, bir konuşma ya da yazıda önemli görülen cümleleri bir araya getirmek değildir. Bu şekilde yapılan bir eylem özet değil de seçme sözler biçiminde adlandırılabilir (Gökşen, 1969: 109). Esas metinden hareketle yazılan bir metnin özet kabul edilebilmesi için, tutarlı da olması gerekmektedir. Tutarlılık, metnin anlamsal ve mantıksal bağlantılarla oluşan bütünlüğünü ifade etmektedir (Coşkun, 2005: 9). Tutarlılık, metnin cümle içi, cümleler arası, paragraf içi ve paragraflar arası düşünce uyumudur. Eğer bu uyum sağlanamazsa anlamlı bir bütün oluşmaz ve metin, birbirleriyle ilişkilendirilemeyen bağımsız düşünceler yığını hâline gelir (Can, 2012: 58). Bu yönüyle ele alındığında özet, metinde önemli görülen bilgilerin belli kurallar çerçevesinde düzenlenmesini kapsamaktadır. Türü ne olursa olsun, özet metnin tutarlı olması gerekir. Aksi hâlde okuyucunun esas metni anlaması zorlaşabilir.

Kısaltma

Özetlemede orijinal metnin kısaltılması da önemli bir husustur. Özetleme, orijinal metinden daha kısa olan, metnin önemli fikirlerini içeren bir aktarma eylemidir (Newfields, 2001). Özet metinlerde metnin uzunluğu konusunda farklı düşünceler vardır (Hovy, 2005; Göğüş, 1978). Ancak özetle düşüncenin açıkça anlatılmış olması kısaltma için yeterli bir ölçüttür (Göğüş, 1978: 285). Kısaltma yapabilmek için konuşma veya yazının özünün kavranılması, önemli olanla olmayanın ayrılması ve diğer fikirlerin ana fikirle olan ilgisinin bulunması lazımdır (Karaalioğlu, 1978: 153). Kısaltma yapmak; metnin başından, ortasından ve sonundan birkaç cümlelerin doğrudan ya da dolaylı olarak yazmak demek değildir. Bununla birlikte her paragraf ya da bölümden bir cümlelerin aynen alınmasıyla da kısaltma yapılmış olmaz. Çünkü aralarında anlam bağı olmayan yapıların art arda getirilmesiyle özet yapılmaz.

Araştırmanın Önemi

Dinleme stratejileri arasında önemli bir yere sahip olan not alma ve özetleme yeterince çalışılmamıştır. Türkiye’de, özetlemeyle ilgili ulaşılan çalışmaların tamamında okuduğunu özetleme becerisinin ele alındığı tespit edilmiştir (Keçik, 1993; Görge, 1997; Çıkrıkçı, 2004; Belet, 2005; Ateş, 2006; Aslan, 2006; Tok ve Beyazıt, 2007; Deneme, 2008; Deneme, 2009; Susar ve Akkaya, 2009; Susar Kırmızı, 2010; Yazıcı Okuyan ve Gedikoğlu, 2011; Ülper ve Karagül, 2011;

Susar Kırmızı ve Akkaya, 2011; Karatay ve Okur, 2012; Erdem, 2012; Eyüp, Stebler ve Uzunur Yurt, 2012; Şahin, 2012; Bulut, 2013; Dilidüzgün, 2013; Durmaz, 2013; Karatay, Güngör, Bolat ve Okur, 2013; Görgen, 2014; Dilidüzgün ve Genç, 2014). Literatürde dinlediğini özetleme konusunda herhangi bir çalışmaya rastlanmaması bir eksiklik olarak görülmüş, çalışmamız bu alandaki eksikliğin giderilmesine bir katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma becerilerini belirlemektir. Araştırmanın alt amaçları ise şu şekildedir:

Üniversite öğrencilerinin;

- Bilgilendirici metinleri not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma becerileri ne düzeydedir?
- Öyküleyici metinleri not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma becerileri ne düzeydedir?
- Tartışmacı metinleri not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma becerileri ne düzeydedir?
- Özetleme stratejilerini kullanma becerileri metin türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Özetleme stratejilerini kullanma becerileri cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Özetleme stratejilerini kullanma becerileri öğrenim görülen üniversiteye göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Özetleme stratejilerini kullanma becerileri öğretim türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Türkçe öğretmeni adaylarının dinlerken aldıkları notlardan hareketle bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinleri özetleyebilme durumlarını ele alan bu çalışma, ilişkisel tarama modelindedir. İlişkisel tarama, iki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişim olup olmadığını belirlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2009: 81). Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. “Doküman inceleme tekniği, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187). Çalışmada, öğrencilerin aldıkları notlardan hareketle oluşturdukları özet metinler, belirlenen özetleme stratejileri açısından analiz edilmiştir.

Evren ve Örneklem

2013-2014 eğitim ve öğretim yılında Gazi (GÜ) ve Mustafa Kemal Üniversitesi (MKÜ) Türkçe Öğretmenliği Bölümü 4. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışmada bütün uygulamalara katılan 202 öğrenci örneklem olarak belirlenmiştir. Örneklemen cinsiyet ve üniversiteye göre dağılımları aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Örneklemen Cinsiyet ve Üniversiteye Göre Dağılımı

Cinsiyet	MKÜ	GÜ	Toplam	%
Kız	49	74	123	61.0
Erkek	44	35	79	39.0
Toplam	93	109	202	100.0

Çalışmaya toplam 202 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin 123'ü kız (%61), 79'u (%39) erkektir. Örneklemde yer alan öğrencilerin 93'ü Mustafa Kemal Üniversitesi, 109'u ise Gazi Üniversitesi öğrencisidir.

Veri Toplama Teknikleri

Veri toplama teknikleri; metinlerin seçilmesi ve uygulanması, ölçüt özetlerin oluşturulması ve ölçme araçlarının geliştirilmesi kısımlarından oluşmaktadır.

Metinlerin Seçilmesi

Çalışmanın verileri, öğrencilerin not olarak dinledikleri metinlerden hareketle yazdıkları özetlerden elde edilmiştir. Çalışmada bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin türlerinde toplam 3 metin kullanılmıştır. Farklı metin türlerinin seçilmesinde, özetleme becerilerinin metin türlerine göre değişip değişmediğini tespit etme amacı önemli rol oynamıştır. Metinlerin geçerliklerini sağlamak için iki aşama izlenmiştir. Birinci aşamada, araştırmacı tarafından taramalar yapılmış, her bir metin türü için uygun olduğu değerlendirilen metinler ayrı ayrı havuzlarda toplanmıştır. Bu aşamada, ön bilgilerin harekete geçmesini önlemek amacıyla öğrencilerin lise ve üniversite dönemlerinde okumaları muhtemel ders kitapları incelenmiş, bulunan metinlerin bu kitaplarda yer almadığından emin olunmuştur. Ayrıca ünlü yazarlara ait çok bilinen metinlerin de havuza alınmamasına dikkat edilmiştir. Havuzda toplanan metinler bir uzman eşliğinde değerlendirilmiş, yeterli uzunlukta olan ve ilgi çekici metinler belirlenmiş, bu kıtası taşımayan metinler havuzdan çıkarılmıştır. Ancak tartışmacı metin türünde literatürde istenilen özelliklere sahip metinler bulunamadığı için tartışmacı metin, bir uzman eşliğinde araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

İkinci aşamada ise bilgilendirici ve öyküleyici metin türlerinde belirlenen 8 metin (4 bilgilendirici, 4 öyküleyici) anlaşılabilirlik, amaca uygunluk, uygulanabilirlik ve düzeye uygunluk açılarından değerlendirilmesi amacıyla 5 uzmana gönderilmiştir. Uzmanlardan bu metinleri 1'den 10'a kadar puanlamaları istenmiştir. Metinler, uzmanların verdikleri puanlara göre sıralanmış, en yüksek puanı alan bir bilgilendirici ve bir öyküleyici metin uygulama için seçilmiştir. Bilgilendirici ve öyküleyici metinlere araştırmacı tarafından geliştirilen tartışmacı

metnin de eklenmesiyle çalışmada kullanılan metinlerin belirlenmesi süreci tamamlanmıştır.

I. Aşama

Araştırmacı tarafından yapılan tarama ile bilgilendirici ve öyküleyici 4'er metin seçilmesi

II. Aşama

Uzman görüşü ile 1 bilgilendirici 1 öyküleyici metnin seçilmesi

Araştırmacı tarafından tartışmacı metnin taslak hâlinin oluşturulması

Uzman görüşü ile tartışmacı metne son hâlinin verilmesi

Şekil 1: Metin Seçme Süreci

Çalışmada kullanılan metinler ve yazarları şu şekildedir:

Tablo 2: Çalışmada Kullanılan Metinler

Metin Türü	Metin	Yazarı
Bilgilendirici	Dikkat Kimliğiniz Çalındı	Ayşenur T. Akman
Öyküleyici	Geçmiş Zaman Olur Ki...	Haldun Taner
Tartışmacı	Facebook Kullanımı ve Öğrenciler	Araştırmacı

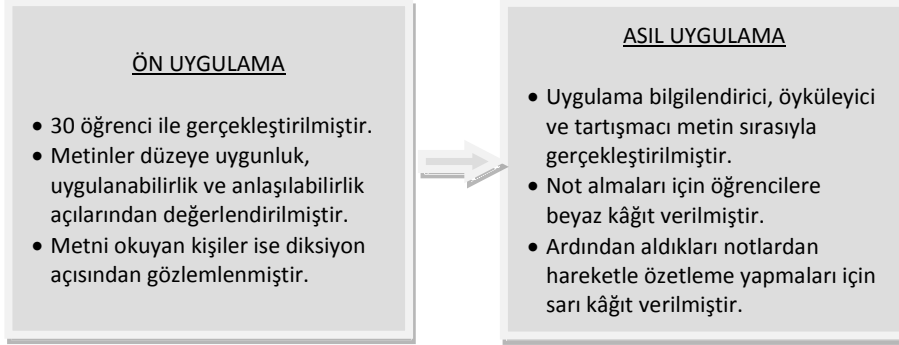
Metinlerin Uygulanması

Çalışmada esas uygulamaya geçmeden önce, Mustafa Kemal Üniversitesi Resim İş Öğretmenliği Bölümünde okuyan 30 öğrenci üzerinde ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama ile metinlerin öğrencilerin düzeyine uygunluğu, metni okuyan kişilerin telaffuz (tonlama, vurgu ve ses yüksekliği vb.) konusunda yeterli olup olmadığı ve metinlerin ne kadar sürede not alınıp özetlendiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan ön uygulama sonrasında metinlerin öğrencilerin düzeyine uygun ve yeterli uzunlukta olduğu; okuyan kişilerin ise metni akıcı, işitilebilir ve anlaşılabilir bir biçimde okuduğu görülmüş, asıl uygulamaya geçilmiştir.

Asıl uygulama Mustafa Kemal ve Gazi Üniversitelerinde bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin sırasıyla yapılmış, her metin türü için iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Uygulamaların birinci aşamasında öğrencilere beyaz renkli A4 kâğıt verilmiş, onlardan metinlerin okunması sırasında dinlediklerini not almaları istenmiştir. Metinlerin okunmasından sonra vakit kaybedilmeden ikinci aşamaya geçilmiştir. Bu aşamada öğrencilere sarı renkli A4 kâğıtlar verilerek onlardan aldıkları notlardan hareketle metni özetlemeleri istenmiştir. Farklı renkte kâğıtlar, analizleri daha kolay yapabilmek için kullanılmıştır. Uygulamada

öğrencilere, fazla kâğıt ve süre kullanımı konusunda herhangi bir kısıtlama yapılmamış, özet yazma görevini tamamlayan öğrenciler, özet kâğıtlarını, not almaları için verilen A4 kâğıtları ile birlikte teslim etmişlerdir. Öğrencilerin dinlenebilmeleri için her metinden sonra 10 dakika ara verilmiştir.

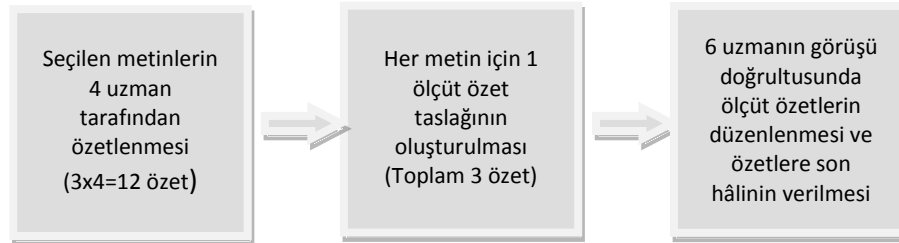
Seçilen metinlerin uygulanma süreci aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 2: Metinlerin Uygulanma Süreci

Ölçüt Özetlerin Oluşturulması

Ölçüt özetler, öğrencilerin bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin özetlerinin puanlanması amacıyla oluşturulmuştur. Bu özetler, özetleme açısından başarılı birer örnek kabul edilmiş, öğrenci kâğıtları bu özetler esas alınarak değerlendirilmiştir.

Şekil 3: Ölçüt Özetlerin Oluşturulma Süreci

Ölçüt özetler değerlendirildiğinde, *başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgiye yer vermeme, tutarlı yazma ve kısaltma* stratejilerinin bu metinlerde şu şekilde kullanıldığı görülmüştür:

1. *Başlık*: Ölçüt özetlerin (her metin türü için bir özet) hepsinde başlık bulunmaktadır. Bu nedenle özetlerinde başlık yazmayan öğrenciler başarısız olarak değerlendirilmiştir.

2. *Bakış Açısını Doğru Kullanma*: Bütün metinlerde anlatım üçüncü kişi ağzından ve hâkim bakış açısı ile gerçekleştirilmiştir.

3. *Anlatım Kipini Doğru Kullanma*: Ölçüt özetler, geniş zaman kipiyle oluşturulmuştur.

4. *Önemli Bilgiyi Seçme*: Ölçüt özetinde yer alan bütün metin birimleri önemli olarak kabul edilmiştir. Buna göre bilgilendirici metin 24, öyküleyici metin 28 ve tartışmacı metin 25 önemli bilgiden oluşmaktadır. Bu bilgiler dışında kalan tüm bilgi birimleri önemsiz bilgi olarak kabul edilmiştir.

5. *Önemsiz Bilgiyi Silme*: Ölçüt özetlerde önemsiz bilgilerin tamamen silindiği belirlenmiştir. Bu nedenle, özetlerde önemsiz bilgiye hiç yer vermeyen kâğıtlar başarılı olarak değerlendirilmiştir.

6. *Metin Dışı Bilgiye Yer Vermeme*: Ölçüt özetlerde metin dışı hiçbir bilgiye yer verilmemiştir. Bu sebeple, özetlerde metin dışı bilgiye hiç yer vermeyen kâğıtlar başarılı olarak değerlendirilmiştir.

7. *Tutarlı Yazma*: Ölçüt özetlerde konu bütünlüğü, çelişkisiz olma, cümle ve paragraflar arası uyum gibi niteliklerin bulunduğu belirlenmiştir.

8. *Kısaltma*: Bilgilendirici metin özetinin 183 kelime (esas metnin %20,3'ü), öyküleyici metin özetinin 201 kelime (esas metnin %18,7'si), tartışmacı metin özetinin ise 153 (esas metnin %21,5'i) kelimedenden meydana getirildiği anlaşılmıştır. Öğrenci özetleri bu oranlar açısından değerlendirilmiştir.

Ölçme Aracının Geliştirilmesi

Çalışmada veri toplama aracı olarak "Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek, öğrencilerin meydana getirdikleri özet metinlerin hangi esaslar çerçevesinde puanlandırıldığını ortaya koymak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Uzmanlardan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda düzenlenerek ölçeğe son hâli verilmiştir. Özetleme strateji puanları ve toplam puan içindeki yüzdeleri aşağıdaki gibi oluşmuştur:

Tablo 3: Özetleme Stratejilerinin Puan Dağılımı

Özetleme Stratejileri	Puan	Etki Düzeyi
1. Başlık yazma	10	%10
2. Bakış açısını doğru kullanma	10	%10
3. Anlatım kipini doğru kullanma	10	%10
4. Önemli bilgiyi seçme	30	%30
5. Önemsiz bilgiyi silme	10	%10
6. Metin dışı bilgiye yer vermeme	10	%10
7. Tutarlı yazma	10	%10
8. Kısaltma	10	%10
Toplam	100	%100

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin özetleme kâğıtları 100 puan üzerinden değerlendirilmiş, toplam puan içinde "önemli bilgiyi seçme" stratejisi %30, diğer stratejiler ise %10 etkili olmuştur.

Veri Çözümleme Teknikleri

Öğrenci özetleri, nitel ve nicel olarak değerlendirilmiştir. Öncelikle öğrencilerin bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin özetleri, nitel bir biçimde çözümlenmiş, elde edilen veriler, anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla nicel olarak analiz edilmiştir. Bu amaçla veriler, SPSS Statistics programına aktarılmış, üzerinde analizler yapılmıştır.

Yapılan kodlamaların güvenilirliğini test etmek için, öğrenci kâğıtları, araştırmacı tarafından farklı zamanlarda iki defa puanlanmış ve kodlanmıştır. Böyle yapılmasında, araştırmacının ilgili konuya daha hâkim olması ve stratejilerin nasıl puanlanacağını başka bir araştırmacıya anlatmanın zaman alması etkili olmuştur. Analiz sonucunda, birinci ve ikinci kodlamalar arasında r değerinin bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinler için (.68) ile (1.0) arasında değiştiği tespit edilmiştir. Pearson korelasyon katsayısının (.68) ve üzerinde çıkması, kodlamalar arası güvenilirliğin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Cohen, 1988).

Bulgular

Bu bölümde sırasıyla bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinlere ait bulgulara yer verilmiştir.

Bilgilendirici Metin Özetlemeye Yönelik Bulgular

Tablo 4: Öğrencilerin Bilgilendirici Metin Özetlemede Strateji Kullanım Durumları

Özetleme Stratejileri	Puan Aralığı	n	$\bar{X}$	ss	%
Başlık yazma	0-10	202	7,92	3,402	79,2
Bakış açısını doğru kullanma	0-10	202	6,26	3,529	62,6
Anlatım kipini doğru kullanma	0-10	202	5,57	1,879	55,7
Önemli bilgiyi seçme	0-30	202	15,82	4,364	52,7
Önemsiz bilgiyi silme	0-10	202	3,18	3,151	31,8
Metin dışı bilgiye yer vermeme	0-10	202	8,69	2,359	86,9
Tutarlı yazma	0-10	202	7,45	1,542	74,5
Kısaltma	0-10	202	7,40	3,499	74,0
Toplam	0-100	202	62,29	9,218	62,3

Tablo 4'te görüldüğü üzere, üniversite öğrencileri en yüksek başarıyı “metin dışı bilgiye yer vermeme” (%86,9) ve “başlık yazma”da (%79,2); en az başarıyı ise “önemsiz bilgiyi silme” (%31,8) stratejisini kullanmada göstermişlerdir. Öğrencilerin bilgilendirici metin özetleme genel başarı oranı %62,3 olarak tespit edilmiştir.

Öyküleyici Metin Özetlemeye Yönelik Bulgular

Tablo 5: Öğrencilerin Öyküleyici Metin Özetlemede Strateji Kullanım Durumları

Özetleme Stratejileri	Puan Aralığı	n	$\bar{X}$	ss	%
Başlık yazma	0-10	202	9,43	2,296	94,3
Bakış açısını doğru kullanma	0-10	202	6,56	4,723	65,6
Anlatım kipini doğru kullanma	0-10	202	4,08	4,294	40,8
Önemli bilgiyi seçme	0-30	202	13,47	3,312	44,9
Önemsiz bilgiyi silme	0-10	202	2,19	2,711	21,9
Metin dışı bilgiye yer vermeme	0-10	202	9,49	1,387	94,9
Tutarlı yazma	0-10	202	7,36	1,606	73,6
Kısaltma	0-10	202	7,52	3,085	75,2
Toplam	0-100	202	60,17	10,235	60,2

Tablo 5'e göre, üniversite öğrencileri en yüksek başarıyı "metin dışı bilgiye yer vermeme" (%94,9) ve "başlık yazma"da (%94,3); en az başarıyı ise "önemsiz bilgiyi silme" (%21,9) ve "anlatım kipini doğru kullanma" (%40,8) konusunda elde etmişlerdir. Öğrencilerin öyküleyici metin özetleme genel başarı oranı %60,2 olarak belirlenmiştir.

Tartışmacı Metin Özetlemeye Yönelik Bulgular

Tablo 6: Öğrencilerin Tartışmacı Metin Özetlemede Strateji Kullanım Durumları

Özetleme Stratejileri	Puan Aralığı	n	$\bar{X}$	ss	%
Başlık yazma	0-10	202	9,16	2,399	91,6
Bakış açısını doğru kullanma	0-10	202	9,23	2,123	92,3
Anlatım kipini doğru kullanma	0-10	202	5,94	2,254	59,4
Önemli bilgiyi seçme	0-30	202	12,88	3,716	42,9
Önemsiz bilgiyi silme	0-10	202	3,40	3,125	34,0
Metin dışı bilgiye yer vermeme	0-10	202	9,62	1,100	96,2
Tutarlı yazma	0-10	202	7,56	1,448	75,6
Kısaltma	0-10	202	7,25	3,732	72,5
Toplam	0-100	202	65,05	7,779	65,0

Tablo 6'da görüldüğü üzere, üniversite öğrencileri en yüksek başarıyı "metin dışı bilgiye yer vermeme" (%96,2), "bakış açısını doğru kullanma" (%92,3) ve "başlık yazma" (%91,6) konusunda; en az başarıyı ise "önemsiz bilgiyi silme" (%34,0) ve "önemli bilgiyi seçme" (%42,9) stratejilerini kullanmada göstermişlerdir. Öğrencilerin tartışmacı metin özetleme genel başarı oranı %65,0 olarak tespit edilmiştir.

Metin Türüne Yönelik Bulgular**Tablo 7: Özetleme Stratejilerini Kullanma Durumunun Metin Türüne Göre Dağılımı**

Metin Türü	n	$\bar{X}$	ss
Bilgilendirici	202	62,29	9,218
Öyküleyici	202	60,17	10,235
Tartışmacı	202	65,01	7,779
Toplam	606	62,50	9,334

Tablo 7 incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin özetleme puan ortalamalarının bilgilendirici metinler için 62,29; öyküleyici metinler için 60,17 ve tartışmacı metinler için 65,01 olduğu görülmektedir. Metin türleri puanları bakımından gruplar arasında ortaya çıkan bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını, anlamlı ise hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Dunnet C testi yapılmış, sonuçlar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	2413,670	2	1206,835	14,468	.000	Tartışmacı-Bilgilendirici
Gruplar içi	50298,766	603	83,414			Tartışmacı-Öyküleyici
Toplam	52712,436	605				

*p<.01

Varyans analizi sonucunda üniversite öğrencilerinin özetleme başarı puanları ile metin türlerine göre özetleme puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir [$F_{(2-603)}=14,468$, $p<0.01$]. Dunnet C testi sonucuna göre bu farkın, Tartışmacı-Bilgilendirici ve Tartışmacı-Öyküleyici metin türleri arasında olduğu anlaşılmıştır. Buna göre tartışmacı metinden alınan özetleme puanı, hem bilgilendirici hem de öyküleyici metinlerden elde edilen özetleme puanından anlamlı derecede yüksektir.

Cinsiyete Yönelik Bulgular**Tablo 9: Özetleme Stratejilerini Kullanma Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı**

Metin Türü	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Bilgilendirici	Erkek	79	60,5	9,492	200	-2,206	,029
	Kız	123	63,4	8,891			
Öyküleyici	Erkek	79	57,6	9,847	200	-2,923	,004
	Kız	123	61,8	10,175			
Tartışmacı	Erkek	79	66,3	6,807	200	1,858	,065
	Kız	123	64,2	8,269			
Genel Toplam	Erkek	79	184,3	19,272	200	-1,909	,058
	Kız	123	189,4	19,205			

Tablo 9’a göre, erkek ve kız öğrencilerin bilgilendirici metin özetleme ortalaması sırasıyla 60,5 ve 63,4’tür. Yapılan bağımsız gruplar T-testi sonucunda, bilgilendirici metin özetleme açısından erkek ve kız öğrenciler arasında, kız öğrenciler

lehine anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmıştır [$t_{(200)} = -2,206$, $p < .05$]. Erkek ve kız öğrencilerin öyküleyici metin özetleme ortalaması ise sırasıyla 57,6 ve 61,8'dir. Bağımsız gruplar T-testine göre, bu fark anlamlıdır [$t_{(200)} = -2,923$, $p < .05$] ve kızlar lehinedir. Toplam ve tartışmacı metin özetleme puanları açısından ise öğrenciler arasında herhangi bir anlamlı farka rastlanmamıştır.

Üniversiteye Yönelik Bulgular

Tablo 10: Özetleme Stratejilerini Kullanma Durumunun Üniversiteye Göre Dağılımı

Metin Türü	Üniversite	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Bilgilendirici	Gazi	109	61,9	9,181	200	-,582	,561
	M. Kemal	93	62,7	9,294			
Öyküleyici	Gazi	109	61,8	9,685	200	2,459	,015
	M. Kemal	93	58,3	10,585			
Tartışmacı	Gazi	109	64,6	7,913	200	-,856	,393
	M. Kemal	93	65,6	7,630			
Genel Toplam	Gazi	109	188,3	18,601	200	,716	,475
	M. Kemal	93	186,4	18,972			

Tablo 10 incelendiğinde, Gazi Üniversitesi öğrencilerinin öyküleyici metin özetleme puan ortalamasının 61,8, Mustafa Kemal Üniversitesi öğrencilerinin öyküleyici metin özetleme puan ortalamasının ise 58,3 olduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız gruplar T-testi sonucunda, öyküleyici metin özetleme açısından Gazi ve Mustafa Kemal Üniversitesi öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş, [$t_{(200)} = 2,459$, $p < .05$] bu farkın Gazi Üniversitesi öğrencileri lehine olduğu anlaşılmıştır.

Öğretim Türüne Yönelik Bulgular

Tablo 11: Özetleme Stratejilerini Kullanma Durumunun Öğretim Türüne Göre Dağılımı

Metin Türü	Öğretim Türü	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Bilgilendirici	1. Öğretim	91	62,1	9,330	200	-,297	,767
	2. Öğretim	111	62,5	9,163			
Öyküleyici	1. Öğretim	91	60,2	9,574	200	,045	,965
	2. Öğretim	111	60,1	10,790			
Tartışmacı	1. Öğretim	91	65,2	7,869	200	,317	,752
	2. Öğretim	111	64,9	7,736			
Genel Toplam	1. Öğretim	91	187,5	17,355	200	,032	,975
	2. Öğretim	111	187,4	19,900			

Tablo 11 gözden geçirildiğinde, bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin özetleme konusunda birinci ve ikinci öğretim öğrencilerinin puanları arasında anlamlı herhangi bir farklılık oluşmadığı görülmektedir ($p > .05$).

Sonuçlar

Bu bölümde, çalışmadan elde edilen sonuçlar literatürde yer alan çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Başlık Yazma

Çalışmamızda öğrencilerin başlık yazma stratejisini kullanma oranları bilgilendirici metin için %79,2; öyküleyici metin için %94,3 ve tartışmacı metin için %91,6 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin özet metinlerde başlık yazma konusunda başarılı oldukları ifade edilebilir. Bu konuda yapılan çeşitli çalışmaların bulgularıyla çalışmamızın bulguları örtüşmektedir (Taylor, 1986; Arıcı, 2008; Arı, 2010; Yazıcı Okuyan ve Gedikoğlu, 2011).

Bakış Açısını Doğru Kullanma

Çalışmamızda, öğrencilerin bakış açısını doğru kullanma başarısının değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre, bakış açısı bakımından öğrencilerin bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin başarıları sırasıyla şu şekildedir: %62,6, %65,6 ve %92,3. Bu bulgular, bakış açısını doğru kullanma konusunda öğrencilerin bilgilendirici ve öyküleyici metinlerde orta seviyenin biraz üstünde olduklarını, tartışmacı metinde ise oldukça başarılı bir düzeyde bulunduklarını göstermektedir. Öğrencilerin tartışmacı metinde daha başarılı olmasında, tartışmacı metnin hâkim bakış açısı ile yazılmış olması etkili olmuş olabilir.

Anlatım Kipini Doğru Kullanma

Çalışmadan elde edilen bulgulara anlatım kipini doğru kullanma açısından bakıldığında, öğrencilerin bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinlerde yeterli derecede başarılı olmadıkları (%55,7; %40,8 ve %59,4) anlaşılmaktadır. Literatürde özetlemenin geniş zaman kipi kullanılarak yapılması konusunda fikir birliği vardır (Gökşen, 1969; Gariboğlu, 1974; Yörük, 1987; Özdemir, 1992; MEB, 2005; Güneş, 2007; Güneş, 2013). Özetlerin geniş zaman kipiyle yapılmasının birkaç sebebi olabilir. Öncelikle özetlerde farklı kiplerin kullanılması, özetleyen kişiyi, herhangi bir olay ya da durumu bizzat görmüş, öğrenmiş veya naklediyor konumuna getirebilir. Ayrıca özeti okuyan kişilerde, özetleyen kişinin, tahminde bulunduğu, kişisel fikirlerini açıkladığı, isteğini dile getirdiği, şart öne sürdüğü, emrettiği veya yorumladığı gibi izlenimler oluşabilir. Bu durumda metnin yazarı devreden çıkarılmış, özetleyen kişi yazar gibi hareket etmiş olmaktadır. Söz konusu olumsuzlukların önüne geçmek için özetlemenin geniş zaman kipiyle yapılmasında yarar vardır.

Önemli Bilgiyi Seçme

Öğrencilerin önemli bilgiyi seçme konusunda bilgilendirici metin özetlemede vasat (%52,7), öyküleyici ve tartışmacı metin özetlemede ise vasatın altında oldukları görülmektedir (%44,9; %42,9). Bazı araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Garner, 1985; Deneme, 2009; Yazıcı Okuyan ve Gedikoğlu, 2011; Eyüp vd., 2012; Gorgen, 2014). Öğrencilerin önemliyi belirleyip özete aktarma konusunda

yetersiz olmalarının temel nedeni metni anlamamadır (Winograd, 1984). Metni yeterince anlamayan öğrencilerden başarılı özetler çıkarmalarını beklemek, mantıklı görünmemektedir. Bu nedenle, öğrencilerin metinlerin yapısı hakkında bilgilendirilmesi, uygulamalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Önemsiz Bilgiyi Silme

Çalışmada öğrencilerin bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinlerde önemsiz bilgiyi silme konusunda oldukça başarısız oldukları tespit edilmiştir. Önemsiz bilgiyi silme başarısı bilgilendirici metinde %31,8, öyküleyici metinde %21,9 ve tartışmacı metinde %34,0 olarak belirlenmiştir. Bu konuda Garner (1982) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen bulgular da çalışmamızı desteklemektedir. Ancak Day (1986) tarafından yapılan bir çalışmada önemsiz bilgiyi silme konusunda öğrencilerin %90'ın üzerinde başarı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç çalışmamızla zıtlık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni bu çalışmanın okuduğunu özetleme becerisini ölçmesi olabilir. Çünkü okuduğunu özetlemede, dinlediğini özetlemeden farklı olarak, okunan materyale tekrar tekrar dönüp bakma olanağı bulunmaktadır. Day'ın (1986) çalışmasında da, metinlere istedikleri kadar bakma konusunda öğrencilere herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir.

Metin Dışı Bilgiye Yer Vermeme

Öğrencilerin bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin özetlerinde metin dışı bilgiye yer vermeme açısından büyük oranda (>%85) başarılı oldukları belirlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin orijinal metin dışında yer alan bilgilere özetle yer vermeme konusunda bilinçli olmalarına bağlanabilir.

Tutarlı Yazma

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, tutarlı özet yazma açısından öğrencilerin başarılı oldukları söylenebilir. Bu konuda öğrencilerin, bütün metin türleri göz önüne alındığında %70'ten fazla başarı sağladıkları belirlenmiştir. Çalışmamızın bulguları, tutarlılıkla ilgili yapılmış olan bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Brown, Day ve Jones, 1983; Coşkun, 2005; Ülper, 2011; Seçkin, Arslan ve Ergenç, 2014).

Kısaltma

Çalışmada öğrencilerin kısaltma stratejilerini kullanma bakımından bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinler için %70'ten fazla başarı elde ettikleri belirlenmiştir. Bu sonuç Erdem'in (2012) çalışması ile benzerlik göstermektedir. Taylor (1986) tarafından yapılan çalışmada ise öğrenci özetleri, kısaltma bakımından çalışmamızdan daha yüksek oranda (%89,6) başarılı bulunmuştur. Bunun nedeni söz konusu araştırmada, öğrencilerin kısa yazmaları konusunda uygulama öncesinde uyarılması olabilir. Çalışmamızda ise öğrencilere özet uzunluğu konusunda herhangi bir sınırlama getirilmemiştir.

Metin Türü

Çalışmada, üniversite öğrencilerinin 100 puan üzerinden aldıkları ortalama puanlar; bilgilendirici metin için 62,3, öyküleyici metin için 60,2 ve tartışmacı metin için 65,0 olarak tespit edilmiştir. Sonuçlar öğrencilerin özetleme konusunda orta seviyenin biraz üzerinde olduklarını göstermektedir. Bu durumun özetleme açısından istenilen bir sonuç olduğunu söylemek zor görünmektedir. Öğrencilerin bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin özetleme puanlarının istenilen düzeyde olmamasının en büyük nedeni, metin yapılarının öğrenciler tarafından yeterince bilinmemesi olabilir. Yapılan çalışmalarda metin yapısı ile metin özetleme başarısı arasında olumlu bir ilişki olduğunun tespit edilmesi, bu görüşümüzü desteklemektedir (Rinehart, Stahl ve Erickson, 1986; Golden, Haslett ve Gauntt, 1988; Ruddell ve Boyle, 1989; Pressley, 1990; Rinehart ve Thomas, 1993). Öğrencilerin nitelikli özetler oluşturabilmelerini sağlamak için özetleme öğretiminde metin yapısı üzerinde durulmalıdır. Birçok araştırmacı da özetleme öğretiminin metin yapısı dikkate alınarak yapılması gerektiği konusunda hemfikirlerdir (Korkud, 1970; Gariboğlu, 1974; Özdemir, 1992; Akbayır, 2006; Güneş, 2007; Duffy, 2009; Güneş, 2013; Tüzel, 2014).

Çalışmamızda öğrencilerin tartışmacı metinden aldıkları özetleme puanlarının, bilgilendirici ve öyküleyici metinlerden aldıkları özetleme puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, üniversite öğrencilerinin tartışmacı metinleri, bilgilendirici ve öyküleyici metinlere göre daha iyi özetlediklerini göstermektedir. Tartışmacı metnin daha iyi özetlenmesi, bilgilendirici ve öyküleyici metinlere oranla daha kısa olmasına bağlanabilir. Çünkü metnin kısalığı akılda kalıcılığını arttırabilir.

Bu konuda yapılan diğer çalışmalar gözden geçirildiğinde; literatürde bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin türünü birlikte ele alan çalışmalara rastlanmadığı, çalışmaların daha çok bilgilendirici ve öyküleyici metinler üzerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Buna göre bazı çalışmalarda (Akyol, 2008; Temizyürek, 2008; Yıldırım, Yıldız, Ateş ve Rasinski, 2010; Bulut, 2013) öğretmen ve öğrencilerin öyküleyici metinleri, bilgilendirici metinlere kıyasla daha iyi özetledikleri tespit edilmiştir. Karatay vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada ise, bilgilendirici ve öyküleyici metin özetleme arasında genel olarak anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir.

Cinsiyet

Cinsiyet değişkeninin öğrencilerin özetleme becerileri üzerinde anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığına yönelik yapılan analizlerde, bilgilendirici ve öyküleyici metin özetleme açısından kızlar lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tartışmacı metin özetleme puanları açısından ise öğrenciler arasında herhangi bir anlamlı farka rastlanmamıştır. Karatay vd. (2013) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Üniversite

Çalışma, Gazi Üniversitesi ve Mustafa Kemal Üniversitesi öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, bilgilendirici ve tartışmacı metin özetleme konusunda iki üniversite arasında herhangi bir farka rastlanmadığı, ancak öyküleyici metin özetleme bakımından Gazi Üniversitesi öğrencilerinin Mustafa Kemal Üniversitesi öğrencilerinden daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Bunun nedenini, çalışmaya katılan Gazi Üniversitesi öğrencilerinin çoğunlukla (%68) kızlardan meydana gelmesinde aramak makul görünmektedir. Çünkü kızlar erkeklere göre daha duygusal bir karaktere sahiptirler (Bircan ve Bacanlı, 2005; Köksal ve İşmen Gazioğlu, 2007; İkiz ve Görmez, 2010) ve çalışmada kullanılan öyküleyici metin duygusal bir hikâyeyi ele almaktadır. Bu hususlar, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha başarılı olmasını mümkün kılabilir.

Öğretim Türü

Çalışmada bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metin özetleme konusunda birinci ve ikinci öğretim öğrencilerinin puanları arasında anlamlı herhangi bir farka rastlanmamıştır. Bu durum, öğrenciler arasındaki başarı farkının özetlemede etkili olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Diğer taraftan birinci ve ikinci öğretim öğrencileri arasında herhangi bir farkın oluşmaması, üniversiteye giriş aşamasında var olan başarı farkının, dört yıl boyunca verilen eğitimle giderilmesine ve öğrenci seviyelerinin denkleşmesine de bağlanabilir.

Çalışmamız genel olarak değerlendirildiğinde, özetleme stratejilerini kullanma açısından öğrencilerin vasatın üstünde oldukları anlaşılmaktadır. Bu durumu istenilen bir sonuç olarak nitelendirmek mümkün görünmemektedir. Yapılan birçok çalışmada da öğrencilerin özetleme açısından amaçlanan düzeyde olmadıkları belirlenmiştir (Çıkrıkçı, 2008; Deneme, 2009; Susar Kırmızı ve Akkaya, 2011; Yazıcı Okuyan ve Gedikoğlu, 2011; Karatay ve Okur, 2012; Erdem, 2012; Eyüp vd., 2012; Bulut, 2013).

Çalışmamızda öğrencilerin *başlık yazma*, *metin dışı bilgiye yer vermeme*, *tutarlı yazma* ve *kısaltma* stratejilerini başarılı bir şekilde kullanabildikleri; *bakış açısını doğru kullanma*, *anlatım kipini doğru kullanma*, *önemli bilgiyi seçme* ve *önemsiz bilgiyi silme* stratejileri konusunda yeterince başarılı olmadıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin, tartışmacı metin özetleme konusunda, bilgilendirici ve öyküleyici metinlere göre daha başarılı oldukları çalışmadan elde edilen bir diğer sonuçtur. Ayrıca çalışmada, kızların ve Gazi Üniversitesi öğrencilerinin metin özetlemede daha başarılı oldukları; öğretim türünün özetleme açısından anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Öneriler

Bu bölümde sonuçlardan hareketle araştırmacı ve öğretmenlere birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Yapılacak çalışmalarda, dinlediğini ve okuduğunu not alma konusu birlikte ele alınabilir.
- Bu çalışma, üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubu değiştirilerek ilkokul, ortaokul ve liselerde dinlediğini özetleme becerilerinin ne durumda olduğu araştırılabilir.
- Farklı bakış açılarıyla oluşturulmuş metinlerin öğrenciler tarafından nasıl özetlendiği konusu araştırılabilir.
- Araştırmacılar farklı metin yapılarının özetleme üzerindeki etkisini araştırabilirler. Böylelikle metin yapıları ile özetleme arasında herhangi bir bağlantı olup olmadığını ortaya çıkarabilirler.
- Kısaltma, özetlemenin temelini oluşturmaktadır. Yapılacak çalışmalarda, özetleme amacı ve kısaltma oranı arasındaki ilişki üzerinde durulabilir. Böylelikle, amaca göre özetleme konusu aydınlatılabilir.

Öğretmenlere Yönelik Öneriler

- Derslerde öğrencilere not alma ve özetleme becerilerini kavratacak etkinliklere ağırlık vermelidirler.
- Derslerde özetleme ve not almada farklı metin türlerinin önemi anlatılabilir; böylelikle, metin yapıları ile özetleme becerileri arasındaki ilişki öğrencilere kavratılabilir.
- Not alma ve özetleme kişisel becerilerdir ve herkesin bilişsel farklılığına göre değişen kodlama biçimi vardır. Öğretmenler, derste anlatılanları kendilerinin not alıp özetlemeleri konusunda öğrencileri bilinçlendirmelidirler.
- Öğretmenler sınıfa çeşitli metin türlerinde yazılmış başarılı özetleme örnekleri getirebilir, bu örneklerin hangi nedenlerle başarılı kabul edildikleri hususunda sınıfta tartışma ortamı oluşturabilir. Böylelikle öğrenciler hem başarılı özetleme örnekleri ile karşılaşabilme imkânı bulabilir hem de başarılı özetlemenin nasıl yapılacağı konusunda bilgi sahibi olabilir.

Kaynakça

- Akbayır, S. (2006). *Eğitim fakülteleri için cümle ve metin bilgisi (Okuma anlama yorumlama çözümleme)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akman, A. T. (2006). Dikkat kimliğiniz çalındı. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, 461, 58-61.
- Aktaş, Ş. (1984). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. Ankara: Birlik Yayınları.
- Akyol, H. (2008). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Anderson V., Hidi, S. ve Babadoğan C. (1991). Özetlemenin öğrencilere öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24, 587-594.
- Arı, G. (2010). Altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerinin yazdığı hikâye edici metinlerin değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 43-75.
- Arıcı, A. F. (2008). Üniversite öğrencilerinin yazılı anlatım hataları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 209-220.
- Aslan, A. (2006). *İlköğretim okulu 4. sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama, özetleme ve hatırlama becerileri üzerinde zihin haritalarının etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ateş, S. (2006). *İlköğretim dördüncü sınıf metnilerindeki görsellerin okuduğunu anlama ve özetlemeye etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Belet, D. S. (2005). *Öğrenme stratejilerin okuduğunu anlama ve yazma becerileri ile Türkçe dersine ilişkin tutumlara etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bircan, S. ve Bacanlı, F. (2005). Ergenlerin duygusal zekâlarının çatışma eğilimlerine ve suç davranışlarına etkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 61-82.
- Brown, A. L., Day, J. D. & Jones, R. S. (1983). The development of plans for summarizing texts. *Child Development*, 54, 968-979.
- Bulut, P. (2013). *İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin özetleme stratejilerinin değerlendirilmesi: Türkçe dersi örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Can, R. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin yazılı anlatımlarında paragraf düzeyinde bağdaşıklık ve tutarlılık*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Coşkun, E. (2005). *İlköğretim öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çıkrıkçı, S. S. (2004). *İlköğretim öğrencilerinde özetleme becerisinin gelişimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Çıkrıkçı, S. S. (2008). İlköğretim öğrencilerinde özetleme becerisinin gelişimi. *Dil Dergisi*, 141, 19-35.
- Day, J. D. (1986). Teaching summarization skills: Influences of student ability level and strategy difficulty. *Cognition and Instruction*, 3(3), 193-210.
- Deneme, S. (2008). *Yabancı dilde yazma becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin öğretimi ve başarıya etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Deneme, S. (2009). İngilizce öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 5(2), 85-91.
- Dilidüzgün, Ş. (2013). Ortaokul Türkçe derslerinde okumadan özet yazmaya. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2), 47-68.
- Dilidüzgün, Ş. ve Genç, Ş. (2014). Metin türü odaklı özet çıkarma çalışmalarının özet çıkarma becerisini geliştirmeye etkisi. (Ed.: K. İşeri, G. Çetinkaya, T. Çelik, S. Demirgüneş, T. Daşöz ve Y. Gençler). *Türkçe eğitiminde kuramsal ve uygulamalı çalışmalar*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, s. 87-103.
- Duffy, G. G. (2009). *Explaining Reading: A resource for teaching concepts, skills and strategies*. Guilford Press.
- Durmaz, M. (2013). A case study examining the impact of scaffolding on the summary writing of 6th grade students, Çağ University Institute of Social Sciences, Master of Arts Thesis, Mersin.
- Erdem, C. (2012). Türk dili ve edebiyatı öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri ve metin dil bilimsel bir özetleme çalışması. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(3), 36-52.
- Eyüp, B., Stebler, M. Z. ve Uzuner Yurt, S. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının özetleme stratejilerini kullanmadaki eğilimleri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 22-30.
- Gariboğlu, K. (1974). *Örnekli kompozisyon bilgileri*. Ankara: Gariboğlu Yayınları.
- Garner, R. (1982). Efficient text summarization: Costs and benefits. *The Journal of Educational Research*, 75(5), 275-279.
- Garner, R. (1985). Text summarization deficiencies among older students: Awareness or production ability?. *American Educational Research Journal*, 22(4), 549-560.
- Golden, J., Haslett, B. & Gauntt, H. (1988). Structure and content in eighth-graders' summary essays. *Discourse processes*, 11(2), 139-162.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Gökşen, E. N. (1969). *Kompozisyon ilkeleri ve antolojisi*. İstanbul: May Yayınları.
- Görgen İ. (1997). *Özetleme ve bilgi haritası oluşturma yönteminin bilgilendirici bir metin öğrenme ve hatırlama düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Görgeç, İ. (2014). Karşılıklı ve doğrudan öğretim yaklaşımlarının özetleme becerisine etkisi. *Ejer Congress 2014 Bildiri Özetleri*, 591-593.

Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Hare, V. C. & Borchardt, K. M. (1984). Direct instruction of summarization skills. *Reading Research Quarterly*, 20(1), 62-78.

Hovy, E. H. (2005). Automated text summarization. (Ed.: R. Mitkov), *The Oxford Handbook of Computational Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, pp. 583-598.

İdris, N., Baba, S. & Abdullah, R. (2007). Using heuristic rules from sentence decomposition of experts' summaries to detect students summarizing strategies. *International Journal of Computer, Information, Systems and Control Engineering*, 1(11), 3385-3389.

İkiz, F. E. & Görmez, S. K. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde duygusal zekâ ve yaşam doyumunun incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(3), 1216-1225.

Karaaliolu, S. K. (1978). *Ortaokullar için yazmak ve konuşmak sanatı kompozisyon*. İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi.

Karadağ, Ö. (2011). Yazma eğitiminde anlatım tarzları ve öğretimi. (Ed.: M. Özbay), *Yazma Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, s. 147-175.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karatay, H. ve Okur, S. (2012). Öğretmen adaylarının öyküleyici ve bilgilendirici metinleri özetleme becerileri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(7), 399-420.

Karatay, H., Güngör, H., Bolat, K. K. ve Okur, S. (2013). 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin özetleme becerileri. (Ed.: C. Demir ve H. Parlakyıldız), *Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e Armağan*. Ankara: Akçağ Yayınları, s. 277-298.

Keçik, İ. (1993). İlkokul öğrencilerinin özet metinlerinde işlettikleri büyük ölçekli yapı kuralları ve metin türü farklılıklarının etkisi. (Ed.: G. Durmuşoğlu, K. İmer, A. Kocaman ve S. Özsoy), *Dilbilim Araştırmaları*. Ankara: Hitit Yayıncılık, s. 155-161.

Kintsch, E. (1990). Macroprocesses and microprocesses in the development of summarization skill. *Cognition and instruction*, 7(3), 161-195.

Korkud, R. (1970). *Yazmak ve konuşma sanatı (Yazılı ve sözlü kompozisyon)*. Ankara: İş Matbaacılık.

Köksal, A. & İşmen Gazioğlu, A. E. (2012). Ergenlerde duygusal zekâ ile karar verme stratejileri arasındaki ilişki. *Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 133-146.

MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.

Newfields, T. (2001). Teaching summarizing skills: Some practical hints. *English Teachers in Japan (ELJ) Journal*, 2(2), 1-7.

- Özdemir, E. (1992). *Sözlü yazılı anlatım sanatı (Kompozisyon)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Par, A. H. (1983). *Sözlü ve yazılı anlatım (Kompozisyona giriş)*. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Pressley, M. (1990). *Cognitive strategy instruction*. Cambridge, MA: Brookline Books.
- Rinehart, S. D. & Thomas, K. F. (1993). Summarization ability and text recall by novice studiers. *Literacy Research and Instruction*, 32(4), 24-32.
- Rinehart, S. D., Stahl, S. A. & Erickson, L. G. (1986). Some effects of summarization training on reading and studying. *Reading Research Quarterly*, 21(4), 422-438.
- Ruddell, R. B. & Boyle, O. F. (1989). A study of cognitive mapping as a means to improve summarization and comprehension of expository text. *Reading Research and Instruction*, 29, 12-22.
- Seçkin, P., Arslan, N. ve Ergenç, S. (2014). Bağdaşıklık ve tutarlılık bakımından lise ve üniversite öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 340-353.
- Susar Kırmızı, F. (2010). İlköğretim 4. sınıf Türkçe öğretiminde çoklu zekâ kuramına dayalı işbirlikli öğrenme yönteminin özetleme stratejisi üzerindeki etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 99-108.
- Susar Kırmızı, F. ve Akkaya, N. (2011). İlköğretim özetleme stratejilerinin kullanımına ilişkin nitel bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 267-277.
- Susar, F. ve Akkaya, N. (2009). University students for using the summarizing strategies. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 2496-2499.
- Şahin, İ. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metinlerde özetleme ve ana fikir bulma becerileri üzerinde hikâye haritalarının etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Taner, H. (2009). Geçmiş zaman olur ki. *Kızıl saçlı amazon-Bütün hikâyeleri 1*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Taylor, K. K. (1986). Summary writing by young children. *Reading Research Quarterly*, 21(2), 193-208.
- TDK. (1998). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, M. (2006). *Roman sanatı ve romanın unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Temizyürek, F. (2008). The impact of different types of texts on Turkish language reading comprehension at primary school grade eight. *Eurasian Journal of Educational Research*, 30, 141-152.
- Tok, Ş. ve Beyazıt, N. (2007). İlköğretim 3. sınıf Türkçe dersinde özetleme ve not alma stratejilerinin okuduğunu anlama ve kalıcılık üzerindeki etkileri. *Eğitim Araştırmaları*, 28, 113-122.
- Tüzel, S. (2014). Dinleme eğitimi. (Ed.: M. Yılmaz) *Yeni Gelişmeler Işığında Türkçe Öğretimi* Ankara: Pegem Akademi, s. 17-41.

Ülper, H. (2011). Öğrenci metnlerinin tutarlılık ölçütleri bağlamında değerlendirilmesi. *Turkish Studies*. 6(4), 849-863.

Ülper, H. ve Karagül, S. (2011). Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: Ders kitapları temelinde bir araştırma. (Ed.: V. D. Günay, Ö. Fidan, B. Çetin ve F. Yıldız), *Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, s. 145-155.

Van Dijk, T. A. & Kintsch, W. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. New York: Academic Press.

Winograd, P. N. (1984). Strategic difficulties in summarizing texts. *Reading Research Quarterly*, (19)4, 404-425.

Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M. ve Yelok, S. (2008). *Üniversiteler için Türkçe I yazılı anlatım*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Yazıcı Okuyan, H. ve Gedikoğlu, Y. G. (2011). Öğretmenlerce üretilen yazılı özet metnlerin niteliksel özellikleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 1007-1020.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, K., Yıldız, M., Ateş, S. ve Rasinski, T. (2010). İlköğretim beşinci sınıf Türk öğrencilerin metin türlerine göre okuduğunu ve dinlediğini anlama düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), 1855-1891.

Yörük, Y. (1987). *Güzel konuşma yazma kılavuzu*. Ankara: Eğitim Yayınları.